



“JADID” GAZETASIDA ADABIY MAVZUDAGI MATERIALLAR TAHLILI

Muallif: Shodi Atamurodov Ulug‘bekovich¹

Affiliyatsiya: Xalqaro Nordik universiteti jurnalistika yo‘nalishi magistranti¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20233151>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada zamonaviy o‘zbek matbuotida, xususan, “Jadid” gazetasi misolida adabiy targ‘ibot hamda manba bilan ishlash masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida gazeta sahifalarida e‘lon qilingan maqola va suhbatlar orqali yangi badiiy asarlarni tanishtirish, kitobxonlikni oshirish va xalqaro adabiy aloqalarni mustahkamlashning samarali mexanizmlari ochib berilgan. Shuningdek, klassik merosni (Alisher Navoiy ijodi) xalqaro miqyosda ommalashtirish masalalariga alohida e‘tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: “Jadid” gazetasi, adabiy targ‘ibot, matbuot, kitobxonlik, intriga, bolalar adabiyoti, xalqaro adabiy aloqalar, badiiy tahlil.

“Jadid” gazetasi 2025-2026-yillar davomida bir qancha adabiy mavzudagi materiallarni e‘lon qildi. Vaqti-vaqti bilan gazeta sahifalarida taniqli shoirlarning she‘r va hikoyalari chop etildi. Adabiy targ‘ibot masalasida kutilmagan usullardan foydalanish gazetaning yangilikka intilayotganidan dalolat beradi.

“Jadid” gazetasi kitob targ‘ibotini olib borish mutlaqo kutilmagan uculni qo‘llaydi. Masalan, Xayriddin Sultonning “Yaldo kechasi” romani haqida o‘quvchilar e‘tiborini tortish uchun dastlab uning muallifi sir tutildi. Roman “O‘tkan kunlar” romanining davomi sifatida ma‘lum qilindi, ammo asar Qodiriy qalamiga mansub hali e‘lon qilinmagan roman sifatida o‘quvchilarda taassurot qoldirdi.

Shu bois gazeta sahifalarida roman bilan bog‘liq maqolalarni o‘quvchilar qiziqish bilan kuzatib bordi. Natija shu bo‘ldiki, nashr qilingan yangi kitobning o‘quvchisi birdan ko‘payib ketdi.

O‘zbekiston Qahramoni Ibrohim G‘afurov roman muallifi e‘lon qilinmagan paytlari mazkur gazetada “Dolg‘ali asr haqida g‘aroyib asar” sarlavhali salmoqli va qiziqarli maqola e‘lon qildi. Mazkur maqolaning ilmiy-tahliliy tahliliga e‘tibor qaratdik. [1]

“Jadid” gazetasining 2025-yil 26-dekabr sonida chop etilgan mazkur maqola zamonaviy o‘zbek matbuotida adabiy targ‘ibotning yorqin namunasi sifatida e‘tiborga molikdir. Mazkur maqola orqali “Yaldo kechasi” romani nafaqat yangi badiiy asar sifatida, balki muhim adabiy hodisa darajasida keng jamoatchilikka taqdim etilgan.

Maqolaning asosiy maqsadi yangi yaratilgan asarni kitobxonlarga tanishtirish, uning badiiy va ijtimoiy ahamiyatini ochib berish hamda adabiy jamoatchilikda ushbu asarga nisbatan qiziqish va ijobiy munosabat shakllantirishdan iborat. Shu jihatdan qaraganda, maqola axborot berish bilan cheklanib qolmay, balki keng qamrovli targ‘ibot vazifasini ham bajaradi.

Maqolada adabiy targ'ibotning bir qator samarali usullaridan kompleks ravishda foydalanilgan. Avvalo, asar taqdimotiga bag'ishlangan tadbir tasviri orqali targ'ibot amalga oshirilgan. Taqdimotning "Shahidlar xotirasi" jamoat fondi majlislar zalida o'tkazilgani, unda mamlakat ziyolilari, adabiyotshunoslar va ijodkorlar ishtirok etgani ta'kidlanadi. Bu holat asarning ijtimoiy va ma'naviy ahamiyatini oshirishga xizmat qiladi. Zero, nufuzli muhitda o'tkazilgan tadbir har qanday badiiy asarning obro'sini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Ikkinchi muhim jihat – maqolada intriga yaratish usulidan samarali foydalanilganidir. Xususan, asar muallifining dastlab sir saqlanishi, uning Abdulla Qodiriy nomi bilan bog'lanishi o'quvchida kuchli qiziqish uyg'otadi. Bu esa jurnalistikaning ta'sirchan usullaridan biri bo'lib, o'quvchini maqolani oxirigacha o'qishga undaydi. Shu bilan birga, asar atrofida muayyan sirli muhit yaratilib, uning qimmatini yanada oshiriladi.

Maqolada mutaxassis fikrlariga keng o'rin berilgani ham uning ilmiy-amaliy ahamiyatini kuchaytiradi. Jumladan, adabiyotshunos olim Ibrohim G'afurovning fikr-mulohazalari orqali asarga chuqur tahliliy baho beriladi. Mutaxassisning asarni "yangi zamon o'zbek adabiyotida kashfiyot" sifatida baholashi o'quvchida ushbu romanga nisbatan yuqori ishonch va qiziqish uyg'otadi. Bu esa adabiy targ'ibotda avtoritetga tayanish usuli samarali qo'llanganini ko'rsatadi.

Maqolaning yana bir muhim xususiyati – uning uslubiy jihatdan boy va ta'sirchan yozilganidir. Unda publisistik va badiiy uslub uyg'unlashgan holda qo'llangan. Matnda "hayajon", "orziqish", "kashfiyot" kabi emosional-ekspressiv birliklar keng ishlatilgan bo'lib, ular o'quvchiga ruhiy ta'sir ko'rsatishga xizmat qiladi. Bu esa maqolaning faqat axborot berish emas, balki ta'sir ko'rsatish vazifasini ham bajarayotganini anglatadi.

Janr nuqtai nazaridan maqola aralash xususiyatga ega. Unda axborot (taqdimot haqida ma'lumot), tahlil (asarni mazmuni va g'oyasi) hamda taqriz (baho berish) elementlari birlashgan. Bunday sintez maqolaning ta'sir doirasini kengaytiradi va uning adabiy targ'ibot vositasi sifatidagi ahamiyatini oshiradi.

Maqolada "Yaldo kechasi" romani mazmuniga ham muayyan darajada to'xtalib o'tiladi. Asarning Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romaniga mantiqiy davom sifatida yaratilgani, unda milliy ozodlik, ma'rifatparvarlik, inson erki kabi g'oyalar ilgari surilgani ta'kidlanadi. Bu orqali o'quvchida asarning mazmun-mohiyati haqida dastlabki tasavvur hosil qilinadi va uni o'qishga rag'bat uyg'otiladi.

Shuningdek, maqolada tarixiy va ramziy elementlarga ham alohida e'tibor qaratilgan. Taqdimot o'tkazilgan joy, sana va voqealarning ramziy ma'noda talqin qilinishi asarning falsafiy va ma'naviy qirralarini kuchaytiradi. Bu esa adabiy targ'ibotning yana bir muhim jihati – asarni ma'naviy-ruhiy qadriyatlar bilan bog'lash usuli qo'llanganini ko'rsatadi.

Umuman olganda, "Dolg'ali asr haqida g'aroyib asar" maqolasi orqali adabiy asarni targ'ib qilishning kompleks modeli namoyon bo'ladi. Unda tadbir orqali targ'ibot, intriga yaratish, mutaxassis fikriga tayanish, emosional ta'sir o'tkazish kabi usullar uyg'un holda qo'llangan. Bu esa maqolaning samaradorligini ta'minlagan asosiy omillardan hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, mazkur maqola "Jadid" gazetasida adabiy targ'ibotning muvaffaqiyatli namunasi sifatida baholanishi mumkin. U orqali "Yaldo kechasi" romani kitobxonlarga keng va ta'sirchan tarzda yetkazilgan, asarga nisbatan ijobiy munosabat shakllantirilgan hamda uning adabiy jarayondagi o'rni

mustahkamlangan. Shu jihatdan, ushbu maqola zamonaviy matbuotda adabiy targ'ibotning samarali mexanizmlarini o'rganishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Gazeta sahifalarida bolalar adabiyoti borasida amalga oshirilishi zarur bo'lgan masalalar ham atroflicha ochib berilgan. Unda gazeta muxbiri Shahriyor Shavkatning yosh ijodkor Qobiljon Shermatov bilan "Bolalar kontentini yaratish – davr talabi" nomli suhbatini e'lon qilingan.[2]

"Bolalar kontentini yaratish – davr talabi" materiali zamonaviy adabiy jarayonning muhim yo'nalishi – bolalar adabiyoti va milliy kontent yaratish masalasini yoritadi. Quyida uni adabiy targ'ibot va xalqaro adabiy aloqalar nuqtai nazaridan tahlil qilamiz.

Ushbu suhbatda Qobiljon Shermatov bolalar adabiyotini rivojlantirish orqali jamiyatda kitobxonlikni oshirish g'oyasini ilgari suradi. Muallif bolalar uchun yozish eng mas'uliyatli yo'nalish, sababi "bolalar – asosiy auditoriya" ekanini ta'kidlaydi. Chunki aynan bolalikda kitobga muhabbat shakllanadi.

Asarlar orqali halollik, topqirlik, ilmga qiziqish kabi fazilatlar singdirilishi kerakligi aytiladi. Bu – adabiyotning tarbiyaviy funksiyasini kuchaytiradi.

Oddiy nasihat emas, balki qiziqarli syujet, fantaziya orqali bolaga ta'sir qilish zarurligini ta'kidlash orqali muallif zamonaviy yondashuvini bayon etadi. Muallif yozgan asarlarini bolalarga o'qib, ularning reaksiyasi orqali baholashi – adabiy targ'ibotning bevosita, samarali usuli ekanligi haqida qayd etadi.

Xulosa shuki, suhbatda adabiy targ'ibot faqat yozish emas, balki o'quvchini tushunish va unga mos ijod qilish ekanligi asoslab berilgan.

Xalqaro adabiy aloqalar nuqtai nazaridan qaralsa, matnda bolalar adabiyotini global jarayonlar bilan bog'lash masalasi ham muhim o'rin tutadi. Muallif jahon tajribasiga murojaat qiladi va Xitoy va Turkiya misolida bolalar adabiyoti rivojlangan davlatlarda ijodiy yondashuv kengligi ko'rsatiladi.

Mashhur obrazlar bilan taqqoslash orqali, masalan, Garri Potter kabi zamonaviy obrazlar orqali global adabiyotning ta'siri e'tirof etiladi. Shuningdek, chyet el asarlarining o'zbek tiliga tarjimasini ijobiy baholanadi, ammo ularning mazmuni milliy qadriyatlarga mos bo'lishi kerakligi ta'kidlanadi. Suhbatda har qanday global kontentni tanlashda milliy mentalitetni saqlash zarurligi ilgari suriladi. Unda madaniy himoyaning yaqqol namunasini ko'rish mumkin.

Umumiy xulosa shuki, mazkur suhbat orqali bolalar adabiyoti jamiyat taraqqiyotining muhim omili sifatida ko'rsatilgan.

Asosiy g'oya shundan iboratki, kuchli bolalar adabiyoti – kelajakdagi kuchli jamiyat poydevoridir.

Zamonaviy o'zbek matbuotida adabiy targ'ibot masalasi milliy ma'naviyatni shakllantirish, tarixiy merosni asrab-avaylash va keng jamoatchilikka yetkazishning muhim vositalaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, buyuk mutafakkirlar merosini ommalashtirishga qaratilgan publisistik materiallar bu jarayonda alohida ahamiyat kasb etadi.

"Jadid" gazetasida e'lon qilingan "Ma'no ma'volari" nomli maqola ana shunday materiallar qatoriga kiradi.[3] Unda Alisher Navoiy hayoti va faoliyati bilan bog'liq tarixiy-madaniy merosni yoritish orqali adabiy targ'ibotning samarali usullari amalga oshirilgan.

Maqolaning asosiy mavzusi – Alisher Navoiy merosini xalqaro miqyosda o'rganish va targ'ib qilishdir. Ushbu mavzudagi asosiy g'oya quyidagilardan iborat:

Navoiy merosining umubashariy ahamiyatini ochib berish;
uning madaniy va ma'naviy qadriyat sifatidagi o'rnini ko'rsatish;
O'zbekiston va Eron o'rtasidagi tarixiy-madaniy aloqalarni mustahkamlash.

Maqolada ilmiy ekspedisiya asos qilib olingan bo'lib, u orqali adabiy targ'ibot tabiiy va ta'sirchan shaklda amalga oshirilgan. Bu esa materialning hayotiyligi va ishonchliligini oshiradi.

Tahlil qilinayotgan maqola ilmiy-ommabop publisistik janrga mansub. Unda quyidagi uslubiy xususiyatlar kuzatiladi:

ilmiy ma'lumotlar va tarixiy faktlardan foydalanish;
badiiy ifoda vositalari orqali ta'sir kuchaytirish;
sayohat ocherklari va intervyu elementlarining uyg'unligi.

Matnda ilmiylik va publisistiklik bir-biri bilan uyg'unlashgan. Bu esa maqolaning ham ilmiy ahamiyatini, ham ommaviy o'quvchi uchun tushunarligini ta'minlaydi.

Maqolada adabiy targ'ibot bir nechta samarali usullar orqali amalga oshirilgan:

Tarixiy shaxs obrazini keng yoritish. Alisher Navoiy faqat shoir sifatida emas, balki davlat arbobi, me'mor va saxovatpesha inson sifatida ko'p qirrali talqin qilinadi. Bu esa uning shaxsiyatini o'quvchi ongida yanada mustahkamlaydi.

Maqolada quyidagi kabi aniq ma'lumotlar keltiriladi:

tarixiy obidalar (ayvonlar, rabotlar, masjidlar);
qo'lyozmalar soni va ularning mazmuni;
ekspedisiya natijalari.

Bu holat materialning ishonchliligini ta'minlaydi va targ'ibotning samaradorligini oshiradi.

Maqolada bir nechta shaharlar misolida Navoiy merosi yoritiladi. Bu esa uning ijodi va faoliyatining xalqaro ahamiyatga ega ekanini, gyeografik qamrovning keng ekanligini ko'rsatadi.

Matnda badiiy ifodalar, ruhiy kechinmalar, sayohat taassurotlari orqali o'quvchida qiziqish va faxr tuyg'usi uyg'otiladi. Bu esa adabiy targ'ibotning ta'sirchanligini oshiradi.

Maqolada tarixiy va zamonaviy manbalar uyg'un holda qo'llangan. Xususan:
tarixiy muarrixlar ma'lumotlari;
olimlar fikrlari;
amaliy kuzatuvlar.

Umumiy xulosa shuki, tahlil qilingan maqola zamonaviy o'zbek matbuotida adabiy targ'ibotning samarali namunasi hisoblanadi. Unda Alisher Navoiy merosi ilmiy-ommabop uslubda keng yoritilgan bo'lib, o'quvchida milliy g'urur va ma'naviy qiziqish uyg'otishga xizmat qiladi.

Shu jihatdan, mazkur material matbuotda adabiy targ'ibotni amalga oshirish mexanizmlarini o'rganishda muhim amaliy manba sifatida xizmat qiladi.

Gazetaning 2025 yil 13 iyun sonida shoir, tarjimon Faxriddin Hayitning "Men ham ko'prik qurajakman she'rdan yonib..." maqolasi nafaqat safar xotirasi, balki adabiy targ'ibot va xalqaro adabiy aloqalar masalasini yorituvchi muhim publisistik asar hisoblanadi.[4] Uni ikki asosiy yo'nalishda tahlil qilish mumkin:

Adabiy targ'ibot nuqtai nazaridan:

TURKSOY tashkilotining qirg'iz shoiri Jolon Mamitov xotirasiga bag'ishlab o'tkazilgan "Yashil olam" xalqaro she'riyat festivali ishtirokchisi Fahriddin Hayit o'z maqolasida adabiyotning jamiyatdagi o'rnini bevosita hayotiy tasvirlar orqali ochib

beradi. Muallif Jolon Mamitov ijodini misol qilib, uning she'rlari orqali falsafiy fikrlarni keng ommaga yetkazadi. Bu – boshqa xalq adabiyotini targ'ib qilishning samarali usuli.

Badiiy tasvir orqali ta'sir kuchi shuki, tog'lar, tabiat, safar manzaralari orqali o'quvchida estetik zavq uyg'otiladi va shu orqali adabiyotga qiziqish kuchayadi.

Muallif o'z his-tuyg'ulari orqali o'quvchini ishontiradi – bu publisistik targ'ibotning eng samarali shakllaridan biri.

Maqola adabiyotni quruq targ'ib qilmaydi, balki uni his etishga majbur qiladi, bu esa uning ta'sirchanligini oshiradi.

Maqolaning eng muhim jihati – turkiy xalqlar o'rtasidagi adabiy hamkorlikni yoritishidir. TURKSOY faoliyati misolida adabiyot orqali xalqlarni yaqinlashtirish g'oyasi ilgari suriladi. "Yashil olam" festivali turli davlatlardan kelgan ijodkorlarni bir maydonga jamlab, tajriba almashish imkonini yaratadi. Jolon Mamitov asarlarining boshqa turkiy tillarga tarjima qilinishi adabiy aloqalarning amaliy natijasidir.

Maqolada Shavkat Mirziyoyev nutqiga murojaat qilinib, madaniy hamkorlikni rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgani ko'rsatiladi. Muallif adabiy aloqalarni faqat ijodiy emas, balki siyosiy va madaniy hamkorlikning muhim qismi sifatida talqin qiladi.

Ushbu maqola adabiyotning targ'ibot vositasi sifatidagi kuchini ko'rsatadi; turkiy xalqlar o'rtasidagi adabiy aloqalarning rivojlanayotganini yoritadi; ijodkorlar o'rtasidagi muloqot va hamkorlikni mustahkamlash zarurligini asoslaydi.

Muallifning "she'rdan ko'prik qurish" g'oyasi esa ramziy ma'noda adabiyot xalqlarni bog'lovchi eng mustahkam ko'prik ekanini anglatadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, "Jadid" gazetasida chop etilgan ko'plab maqolalar adabiy targ'ibot masalalarini o'rganishda muhim manba sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. I.G'afurov. Dolg'ali asr haqida g'aroyib asar. "Jadid" gazetasi, 2025, 51-son.
2. Shahriyor Shavkat. Bolalar kontentini yaratish – davr talabi. Suhbat. "Jadid" gazetasi. 2025 yil, 29-son.
3. Olimjon Davlatov. Ma'no ma'volari. Davra suhbat. "Jadid" gazetasi. 2025 yil, 39-son.
4. Faxriddin Hayit. Men ham ko'prik qurajakman she'rdan yonib... "Jadid" gazetasi. 2025 yil, 24-son.